

LJUBEZEN V SODOBNI SLOVENSKI KRATKI PRIPOVEDNI PROZI IN SREDNJEŠOLSKI POUK KNJIŽEVNOSTI

Alenka Žbogar

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 373.5.016:821.163.6-321.2.09"198/20"

Ljubezenska tematika je recepcijsko blizu tako gimnazijcem kot dijakom štiriletnih srednjih strokovnih šol in zato odpira vrata razumevanju sodobne slovenske kratke proze, nastale po letu 1980. Analiza obstoječih učnih gradiv bo pokazala, katera sodobna slovenska kratkoprozna besedila bi bilo mogoče še predlagati za šolsko obravnavo, in to ob konkretnih predlogih za njihovo didaktično izpeljavo, diferencirano za gimnazije in srednje strokovne šole.

sodobna slovenska kratka pripovedna proza, ljubezenska tematika, srednješolski pouk književnosti, didaktizacija izbranih književnih vsebin, diferenciacija

The theme of love is – following reader-response theory – close to the secondary school reader (in either academically oriented or vocational schools). This theme can help in understanding contemporary Slovene short prose after 1980. An analysis of existing teaching materials will show which short prose is appropriate for these schools, how it can be taught and what differentiation is necessary for different kinds of schools.

contemporary Slovene short story, the theme of love high-school literature adaptation for teaching, differentiation

Temeljne določilnice sodobnega srednješolskega pouka književnosti

Sodoben pouk književnosti je transformacijski in dejaven (Krakar Vogel 2004, Žbogar 2007a), kar pomeni, da poteka preko pogovora, je torej komunikacijski (Saksida 2006) in osredinjen na dijaka. Stik z literaturo poteka preko spoznavno-sprejemnih in prenosniških dejavnosti. Poleg pogovora oz. metode šolske interpretacije pa se za srednješolski pouk književnosti, posebej gimnazijski, kot uspešna kaže tudi metoda problemsko-ustvarjalnega pouka (Žbogar 2006, 2007a). Raziskave so pokazale, da potrebuje gimnazijski pouk sodobne slovenske kratke pripovedne proze nekoliko drugačne poudarke kot pouk književnosti v srednjih strokovnih šolah (Žbogar 2002). Cilj gimnazijskega pouka je vzgojiti kultiviranega in razgledanega bralca, ki zavestno nadgrajuje subjektivna doživetja

in pričakovanja z razumevanjem, poglobljanjem znanja ter z zunaj- in znotrajliterarnim vrednotenjem, zato je zanj problemsko-ustvarjalna metoda posebej primerna za spodbujanje raziskovalnih in ustvarjalnih kompetenc. Cilj pouka književnosti v srednjih strokovnih šolah pa je motivirani in razmišljujoči bralec, ki zavestno nadgrajuje subjektivna doživetja in pričakovanja z razumevanjem, poglobljanjem znanja in s pretežno zunajliterarnim izkušenjskim vrednotenjem. Pouk književnosti v teh šolah je zato učinkovitejši, kadar ima temeljna metoda dela, tj. šolska interpretacija, naslednje poudarke: več časa in pozornosti naj bo posvečeno prvim fazam šolske interpretacije, tj. uvodni motivaciji, umestitvi v kontekst, branju besedila in fazi analize z razumevanjem (Žbogar 2002). Tako metoda problemsko-ustvarjalnega pouka kot šolska interpretacija spodbujata razvijanje

leposlovnega branja, dijake po korakih vodita od doživljanja, razumevanja besedila preko analize in sinteze ter kritiškega odnosa do prebranega. O vrednotenju prebranega podrobneje razpravlja mdr. Robert Scholes,¹ ki branje definira kot nezavedno dejavnost, pri kateri bralec na osnovi znanja in narativnih kodov konstruira domišljjski svet. Težave, na katere lahko bralec pri tem naleti, so npr. nezane besede ali zapleteno sporočilo, kar ga vodi k interpretaciji: aktivnemu in zavestnemu procesu, ki terjaja formuliranje in rekonstruiranje zgodbe, pisateljevega namena, odnosa do tematike ter uporabljenih pisateljskih postopkov. Sledi obraten proces, tj. kritika, preko katere se bralec odziva (navadno s pomočjo socialnega konteksta, tj. vrednot, interesov ipd.). Kritika je relevantna, če so zunaj- in znotrajliterarni argumenti enakomerno porazdeljeni, torej v tvornem dialogu. Gimnazijci običajno lahko bolj poglobljeno znotraj- in zunajliterarno vrednotijo, zato je problemsko-ustvarjalna metoda zanje primerna, dijaki strokovne šole pa vrednotijo le pretežno zunajliterarno, zanje je metoda problemsko-ustvarjalnega pouka prezahtevna. V prid tej trditvi govorijo didaktična izhodišča B. Krakar Vogel, konkretneje diferenciacija sestavin didaktične strukture pouka književnosti v 9. razredu osnovne šole, v gimnazijah, štiriletnih srednjih šolah in poklicnih šolah (2004: 74–77). Navaja, da je cilj gimnazijskega pouka kultivirani bralec, cilj štiriletnega strokovnega pouka pa razmišljujoči bralec, pri čemer kultivirani bralec »vrednoti z zunaj- in znotrajliterarnimi merili« (2004: 75), razmišljujoči bralec pa »vrednoti po večini z zunajliterarnimi merili (družbena koristnost, etičnost, ustreznost osebni izkušnji).« (Prav tam.) B. Krakar Vogel dodaja, da se sposobnost literarnega raziskovanja (A. Žbogar kot metodo za razvijanje literarnega raziskovanja predlaga problemsko-ustvarjalni

pouk) v gimnazijah razvija sistematično: »sistematično razvijanje: interpretacija, primerjanje, razvrščanje, posploševanje, vrednotenje« (prav tam), medtem ko pa se v štiriletnih srednjih šolah sposobnost literarnega raziskovanja ne razvija sistematično in se pričakuje od dijakov le »primerjanje [in] razvrščanje« (prav tam). Pomembni dejavniki sodobnega pouka književnosti so tudi učne vsebine. Didaktična teorija B. Krakar Vogel je tudi v zvezi s tem natančna: pri gimnazijskem pouku naj razvrstitev literarnih del upošteva »zvrstno-tematsko načelo na začetku in na koncu. Po večini [se upošteva] literarnozgodovinsko načelo, literarno recepcijsko načelo [le] kot komplementarno. Literarni kanon slovenske in svetovne književnosti kot jedro, medbesedilne navezave, žanrska besedila.« (Krakar Vogel 2004: 77.) Strokovne šole pa naj sledijo »zvrstno-tematsko in literarnorecepcijsko na začetku – zvečine žanrska besedila z zanimivo tematiko; literarnozgodovinsko in literarnorecepcijsko načelo v nadaljevanju – komunikativna besedila iz literarnega kanona slovenske in svetovne književnosti; medbesedilne navezave, žanrska besedila.« (Prav tam.)²

Slovenska kratka pripovedna proza po letu 1980 na temo ljubezni in srednješolski pouk književnosti

Glede na didaktična izhodišča, povzeta po B. Krakar Vogel, je mogoče reči, da ne glede na to, da je tako gimnazijcem kot dijakom srednjih strokovnih šol ljubezenska tematika recepcijsko blizu, je vendarle treba pri izbiri učnih vsebin, učnih ciljih in metodah obravnave upoštevati diferenciacijska priporočila. Na odločitev, katere književne vsebine izbrati pri pouku književnosti, vplivajo številni dejavniki:³ poleg literarnovednih tudi tisti, ki izvirajo iz recepcijske estetike, didaktike

¹ Scholes, Robert, 1974: *Protocols of Reading*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

² Temu že sledi posodobljeni učni načrt za srednje strokovne šole in najnovejši učbeniki za književnost za srednje strokovne šole, npr. *Od branja do znanja (DZS) ter Odkrivajmo življenje besed (MK)*.

³ Novak Popov, Irena, 2003: *Sodobna slovenska poezija: odprta vprašanja kanona in poučevanja*. 39. *SSJLK: zbornik predavanj*. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko. 125–40.

književnosti in vzgojno-izobraževalnega sistema. Za šolsko prakso je po tradiciji odločilna kanoniziranost, reprezentativnost, težave pa pogosto nastopijo pri izbiranju sodobne književnosti, ki še ni prestala vseh kanonizacijskih postopkov. Odgovore na vprašanje, kaj radi berejo najstniki, daje npr. Appleyard (1990). Temeljna razlika med bralcem – junakom in bralcem – mislecem je v tem, pravi, da slednjega ne zanima več tipizirano nedolžni svet, v katerem je zlo pozunanjeno in na koncu poraženo, torej svet, v katerem se zgodbe srečno končajo. Knjige, ki privlačijo starejše najstnike, prikazujejo spolnost, smrt, greh, predsodke. Dobro in zlo nista več strogo ločena, pač pa v literarni osebi, ki naj viharno čustvuje, tesno prepletena.⁴ Njihove predstave o svetu so spremenjene: romantična podoba se umika intenzivnejšemu doživljanju: svet doživljajo kompleksnejše in manj idealistično, kar sovпада s psihološkim ustrojem tega starostnega obdobja: povečanim zanimanjem za medsebojne odnose, poglobljanjem v nove izkušnje, željo po razumevanju okolice ter ocenjevanju vrednostnega sistema drugih. To vodi k sklepu, da bi najstniki dobro sprejeli sodobno slovensko kratko pripovedno prozo na temo ljubezni ter da je jezikovno-slogovno in motivno-tematsko nezapletena (razumljiva).

Pri izboru učnih vsebin velja upoštevati naslednje kriterije: (1) Vzgojno-izobraževalni program: ta narekuje upoštevanje: organizacije (program, stopnja, letnik izobraževanja in način zaključnega preverjanja), vsebin (predznanje), ciljev (temeljni, delni, širši), literarne vede (teorija, zgodovina), univerzalnosti (interkulturalnost, kulturni pluralizem).

(2) Naslovnik nas zavezuje, da spoštujemo njegove: recepcijske sposobnosti (starost, interesi, spol, predznanje), psihološke in kognitivne potrebe in ustroj, socialni kontekst, gradnjo identitete (osebne, nacionalno-kulturne). (3) Umetnostno besedilo: sodobnost, slovenskost, gnoseološki vidiki (etični, estetski, spoznavni: recepcijska sprejemljivost, tj. zanimivost, komunikativnost, spoznavna in doživljajska bližina, obseg), kanoniziranost (antologijskost), kulturna zakladnica (nacionalno – tuje, sodobno – preteklo), dostopnost. (4) Šolska interpretacija (učitelj): odprtost za metodološko raznolik (osebni) pristop z možnostjo samostojnega in avtonomnega izbiranja.

Pregled veljavnih učbenikov in beril za srednješolsko gimnazijsko in srednješolsko strokovno izobraževanje, tj. serija učbenikov in beril *Branja 1–4* (za gimnazije in štiriletne strokovne šole),⁵ serija *Umetnost besede 1–4* (za gimnazije),⁶ učbenik *Odkrivajmo življenje besed 1* (za štiriletne strokovne šole)⁷ ter serija učbenikov *Od branja do znanja 1* in *2* (za štiriletne strokovne šole),⁸ pokaže, da učbenik in berilo *Odkrivajmo življenje besed 1* (za štiriletne strokovne šole) obravnava Blatnikovo kratko zgodbo *Vlažne stene*, ki je prvič izšla v avtorjevi zbirki kratkih zgodb *Menjave kož* (1990). Sodobno slovensko kratko pripovedno prozo, ki upoveduje ljubezensko tematiko, najdemo tudi v berilu in učbeniku za 4. letnik gimnazij in štiriletnih strokovnih šol *Branja 4* (2003): Edvard Kocbek: *Črna orhideja (Strah in pogum)*, 1951), Andrej Hieng: *Grob (Usodni rob)*, 1957), Milan Kleč: *Nič takšnega (Lasje)*, 1987), Vinko Möderndorfer: *Ljubezenska zgodba (Nekate-*

⁴ To velja tako za C. Brontë in njen roman *Jane Eyre* kot roman *Ne ubijaj slavca* (H. Lee).

⁵ Darinka Ambrož, Vinko Cuderman, Silvo Fatur, Jakob J. Kenda, Samo Koler, Rajko Korošec, Adrijana Špacapan, Majda Degan - Kapus, Katarina Torkar - Papež, Boža Krakar Vogel, Jana Kvas, Irena Novak - Popov, Mojca Poznanovič, Marjan Štrancar, Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: DZS.

⁶ Darja Pavlič, Marijan Dović, Vanesa Matajč, Tone Smolej, Mateja Pezdirc Bartol, Klemen Lah, Bernarda Rovtar, Janja Perko. Ljubljana: MK.

⁷ Valentina Kobal, Lidija Golc, Darja Pavlič, Tone Smolej, Mateja Pezdirc Bartol, Klemen Lah, Bernarda Rovtar, Janja Perko. Ljubljana: MK.

⁸ Boža Krakar Vogel, Darinka Ambrož, Jakob J. Kenda, Jana Kvas, Adrijana Špacapan. Ljubljana: DZS.

re ljubezni, 1997), Andrej Morovič: Calienta braguetas (*Potapljači*, 1992), Jani Virk: Decembrski sneg (*Moški nad prepadom*, 1994).

Za strokovne šole – po korakih šolske interpretacije s posebnim poudarkom na doživljanju in razumevanju besedila – predlagamo kratko zgodbo Maje Novak Vstajanje z levo (*Zverjad*, 1996). Osrednja oseba je kraljica, ki ni prikazana enoplastno (ni zgolj dobra ali slaba), ima zapleten značaj, je neusmiljena in maščevalna. Vsak večer si poželi drugega moškega in če je ta ne zadovolji, ga da ubiti. Osebe se značajsko ne razvijajo, kar je značilnost kratke zgodbe, tako posredna kot neposredna karakterizacija je skopa. Besedilo odpira vprašanje spolne promiskuitete in izrabljanja pozicije oblasti (moči) za manipulacijo z ljudmi, a kljub temu ne ponuja moralne poante. Ob besedilu bi lahko ponovili osnovnošolsko znanje o pravljici – pojem dobrega spoznajmo in utrdimo ob branju in analiziranju besedil, pa tudi ob poustvarjanju v 6. razredu devetletke (UN 2005). Izhajajoč iz doživljajsko-izkušnjske in doživljajsko-spoznavne motivacije usmerimo pozornost v jezikovno podobo besedila, razložimo, kaj pomeni reklo »vstati z levo nogo«. Izmenjajo si lahko izkušnje o tem, če bi lahko tudi zase trdili, da so kdaj vstali z levo nogo. Sledi interpretativno branje in preverjanje doživljajskega odziva. Ponovimo pojem pravljica.⁹ Vrstna umestitev besedila poteka ob kriterijih: začetek, konec, število literarnih oseb, karakterizacija literarnih oseb (posredna in neposredna), notranji slog, število dogodkov, obseg besedila (npr. v primerjavi z romanom).¹⁰

Sklep vodi v spoznanje, da gre za kratko zgodbo ter medbesedilni posnetek/ imitacijo pravljice.¹¹

Za srednje strokovne šole predlagamo še kratko zgodbo Polone Glavan Pravzaprav (*Gverilci*, 2004), in to ob pojmi minimalizem, subjekt pogovarjanja in izpraznjeni ljubezenski odnos. Prikazana je neromantična podoba ljubezenskega odnosa: izpraznjena ljubimca sta subjekta pogovarjanja. Zgodba je pisana v minimalističnem slogu, ki je hiter, globalen in vizualen, podoben je fotografijam nepomembnih življenjskih trenutkov: svet na njih je brez poudarkov, tema je fragment, gib, gesta, ki v resnici ne odloča o ničemer. Če povzamemo Marka Juvana (1995), lahko sklenemo, da minimalizem na tematski in pripovedni ravni odlikuje čut za atmosfero, tudi za povsem obrobne motive, da so zanj značilni družinski in intimni fabulativni okruški brez sporočilne globine, stilno pa goji videz preprostosti. Pogovor med ljubimcema temelji na neizživetosti, pasivnosti odnosa. Sanjarita o tem, kako bi njuna zveza postala podobna velikim romantičnim ljubezenskim zgodbam – razmišljata o skupinskem samomoru, ki bi pritegnil pozornost okolice. Zgodba se izteče z mislijo, da se sploh ne znata pogovarjati. Obravnava bi lahko izhajala iz vprašanja, kaj je prava ljubezen, kakšne so romantične podobe ljubezni, katere velike literarne ljubezenske pare poznamo. Ob navezavi na podobo sodobne družbe se odpira vprašanje, ali je ljubezen v stilu Romea in Julije sploh še mogoča. Po interpretativnem branju besedila razmišljamo o jezikovno-slogovni podobi besedila in usklajenosti z

⁹ Katere od naštetih značilnosti pravljice najdete v Vstajanju z levo Maje Novak in kje se kažejo? V pravljici je etična osnova zelo pregledna in enostavna, na koncu je dobro nagrajeno, zlo pa kaznovano. Kakšen pa je konec v analiziranem besedilu? Utemeljite. Prvotna ljudska pravljica je blizu otroškemu svetu, temelji na naivni oceni sveta. Ali to velja tudi za Vstajanje z levo?

¹⁰ Se po vašem mnenju kraljica, osrednja književna oseba v Vstajanju z levo, psihološko razvija? Utemeljite. Ali besedilo odpira kakšno moralno vprašanje? Če ste odgovorili pritrdilno, navedite, za katero etično vprašanje gre? Pa je po vašem mnenju besedilo tudi moralno poantirano, prinaša kakšen moralni nauk? Utemeljite.

¹¹ Npr. tipični začetek »živela je«, pravljica je tudi dogajalna scena, medtem ko književne osebe niso tipično pravljico karakterizirane. Prepoznati bi bilo mogoče tudi medbesedilni opis z motivno-tematsko navezavo na pravljico o Zlatolaski.

motivno-tematskim ustrojem. Definiramo pojme subjekt pogovarjanja in minimalizem.

Za gimnazijce ponujamo v obravnavo Jančarjevo zbirko *Pogled angela* s podnaslovom *Trinajst zgodb*, v kateri obravnava navidez preproste, povprečne človeške usode, izkaže pa se, da se ljudje v vsakdanjih situacijah, kot so vožnja z avtobusom, poslovno potovanje, zobobol, odnosi med zakoncema, soočajo z mističnimi dogodki, ki jih za vedno usodno zaznamujejo. Tako npr. naslovna zgodba pripoveduje o treh naddeterminiranih usodah – Aničini, Kretenovi in starčevi – bralec jih spremlja preko pogleda *Camere obscure*, glasu, ki pripoveduje zgodbo, tj. pogleda temnega angela, ki na osamljeni gorski kmetiji, zaradi snežnih zametov odrezani od sveta, spremlja mlado ženo in njena dva moška – starega in obnemoglega moža ter mladega ljubimca. Ta se pod pretvezo fizične prizadetosti skriva pred vojaškim vpoklicem. Ujeti in nesvobodni so, Anica trpi v dogovorjenem zakonu z bistveno starejšim možem, Kreten se skriva in dni preživlja v hlevu. Na posteljo prikovani stavec mu namreč prepove vstop v hišo, to je največ, kar sploh še lahko stori, da bi kaznoval ženino ljubimkanje. Ljubezenski trikotnik vse izčrpava, edini izhod vidi Kreten v starčevi smrti – Anico pregovori, da svojega moža umori. Erotična ljubezen postane gorivo, ki Anico privede v skrajno eksistencialno stisko in zločin: možu položi na telo toliko pijavk, da izkrvavi. V zgodbi *Maj*, november ljubezen ni tako usodna kot v *Pogledu angela*:

Tudi Pepica je bila pripravljena na vse, tudi na to, da majske ljubezni novembra ni nikjer več. Ker njeni upi niso bili nikoli veliki, so bila tudi razočaranja majhna ali celo neznatna. Zato je nanj in na vse skušala pozabiti, kolikor hitro je mogla. (Jančar 1992: 57.)

Ljubezen se sicer – podobno kot usoda – poigrava z literarnimi liki, jih žene v skrajne situacije in dejanja, a navadno se izkaže, da se vse ponavlja, da je ljubezen podobno kot usoda muhava, vsem se dogaja to, kar se zgodi »slehnemu med nami« (*Ultima creatura*).

Jančar se tako od svojih modernističnih začetkov, v katerih se je posvečal zlasti vprašanju zgodovine, ki se kot muhava usoda nenehno ponavlja ter tako kroji življenje in delovanje posameznika, obrača k intimnim zgodbam. V nekaterih od njih ima erotična ljubezen še vedno tako transformativno moč, da literarne osebe, ki sledijo klicu erosa, zberejo dovolj moči za pomembne življenjske spremembe, v drugih gre zopet le za ljubezensko preigravanje. V *Pogledu angela* žene ljubezen do mladega ljubimca navidez preprosto, skrbno in ljubeče kmečko dekle v zločin. Eros je gonilo, ki zmore Anico tako preobraziti, da stopi čez rob in si vzame svobodo odločanja o življenju in smrti svojega moža. Pojma za obravnavo *Camera obscura* in ljubezenski trikotnik bi lahko gimnazijci preko problemsko-ustvarjalne metode (Žbogar 2007a) preučili sami, vprašanje usode v Jančarjevi poetiki pa učitelj razloži ob ključnih besedah zgodovina, posameznik, naddeterminiranost.

Deset Kovačičevih zgodb iz zbirke *Zgodbe s panjskih končnic*, ki se začenjajo z zvezo *Zgodba o [...]*, je vpetih v okvirno pripoved malarke Marjance. V besedilu so pogosti postmodernistični elementi, na kar gimnazijce opozorimo po interpretativnem branju. V sklepnem delu okvirne pripovedi je okvir rahlo zabrisan, deluje kot »avtoreferenčni« avtorski epilog, ki med drugim razkrije eno osrednjih povezujočih idej zbirke, namreč da se onstranski svet vedno znova izkaže kot ponovitev tostranskega: »Ne glede na spremembe se v njem pod zemljo ni zgodilo nič novega: smrt se je spet izkazala kakor neskončno ponavljanje življenja.« (Kovačič 1993: 46.) Ponavljanje življenjskih okoliščin v svetu mrtvih in živih kaže na cikličnost zbirke, Alenka Koron jo imenuje linearni ali sintagmatski tip cikla, »v katerem se med besedili ne oblikujejo izrazitejša, dominantna kavzalna razmerja, temveč le variiranje ali kvečjemu stopnjevanje spoznanja o posameznikovi samotni ujetosti v svet, ki niti po smrti nima alternative, ter spoznanja o vlogi

umetnika, ki živi in oznanja to resnico, ki se je ljudje bojijo.« (Koron 2006: 155.) Zbirka tematizira odnos med življenjem in smrtjo oz. brisanje meja med njima, kar učinkuje kot alegorija arhetipskega, karnevalskega ambivalentnega spoštovanja smrti in kljubovanja smrti preko nagonskih strasti, kot so ljubezensko hrepenenje (npr. Zgodba o mrtvi Ljudmili), težnja k umetnosti (npr. Zgodba o čudaku Juriju in njegovi muhi) ter nagonkost (npr. Zgodba o veseli Johanci). Sporočilo Zgodbe o mrtvi Ljudmili se sklada s sporočilom okvirne pripovedi, pri čemer dogajanje vodita spopad med *erosom* (Ljudmila) in *tanatosom* (mati). Ta poseblja arhetip velike/strašne matere (»huda mati«), ki življenje daje, a ga tudi jemlje. Mati za svoje brutalno dejanje poprosi za dovoljenje »Brezmadežno«, a se v svojih dejanjih povsem razlikuje od zgledne krščanske matere, ki naj bi bila čista, brezmadežna, žrtvujoča se, vseodpuščujoča. Kljub strogi patriarhalni vzgoji – Ljudmile ne pusti nikamor, v hiši nimajo ogledal, da se v dekletu ne bi porodila nečimrnost –, hči (morda pa prav zato) sledi nagonskim strastem, ljubezenskemu hrepenenju do Jurija, svobodnjaka in fičfiriča. Mati jo ob spoznanju, da je izgubila nedolžnost, pahne v kotel z vrelo vodo in jo tako umori. Ljudmila sledi naravnemu, mati pa nenaravnemu, kar je značilna črno-bela konfrontacija likov in zakon polarizacije v ljudski pravljici. Shematična dinamika med dobrim in zlom ter čudežni elementi se napajajo iz ljudskega slovstva in mitologije, kjer je najti arhetip velike/strašne matere, tega razdiralnega ženskega arhetipa. Jurij ne more sprejeti Ljudmiline smrti: z mrtvo občuje in izreče urok, ki jo oživi, srečno živita, dokler mati ne izve, da hči ni resnično mrtva. Na vnovični morilski pohod tokrat odide z duhovnikom, temu Ljudmila, tik preden gre prostovoljno v smrt, zaupa, da pričakuje Jurijevega otroka. Duhovnik jo zapre v krsto, ob spuščanju v grob pa »se je iz skrinje zaslišal vesel krik novorojenčka« (Kovačič 1993: 26). V odprtem koncu se življenje in smrt znova tesno pre-

pletata. Erotična ljubezen tu posameznika – podobno kot v Jančarjevem *Pogledu angela* – znova preobrazi, celo v smer erotične patologije (nekrofilije) in mu ne glede na nenaklonjene življenjske okoliščine vlije dovolj poguma in moči (pa tudi nadnaravnih sposobnosti) za pomembne eksistencialne spremembe. Besedilo bi obravnavali ob motivu matere detomorilke. Primerjamo ga lahko z motivom matere morilke v Evripidovi *Medeji*, poudarimo, da je razlika med Medejo in Ljudmilino materjo precejšnja: Medeja umori otroke v blaznosti, Ljudmilina mati pa je hladnokrvna in mori premišljeno. Evripidovo Medejo zajame blaznost, ko ljubljene mož Jazon sporoči, da se bo ločil od nje ter se poročil z mlajšo in lepšo Glavko, hčerko korintskega kralja Kreonta, tako najprej umori Glavko, nato pa še svoje tri sinove. Medeja si govori: »Pozabi, nesrečnica, da so to tvoji otroci, ki si jih ti rodila. Pozabi to le za eno uro. Potem jih objokuj vse življenje. Samo dobro jim storiš. Če jih ti ne umoriš, bodo umrli od sovražne roke.« (Schwab 2005: 203.) Obravnava bi potekala ob pojmihih motiv prepovedane ljubezni, ki je pogost v ljudskem slovstvu (ponovimo, primerjamo), motiv matere detomorilke in postmodernistični elementi.

Sklep

Sodobna slovenska kratka pripovedna proza na temo ljubezni je področje, ki ponuja možnosti za dejaven, komunikacijski, problemsko-ustvarjalni pouk književnosti oz. za raziskovanje književnih problemov slovenske (kratkoprozne) literarne produkcije po letu 1980. Gre namreč za temo, ki – sodeč po raziskavah – ustreza najstniškim bralnim interesom, hkrati pa omogoča doseganje številnih funkcionalnih in izobraževalnih ciljev srednješolskega pouka književnosti, razvijanje književnih in medkulturnih kompetenc ter prenašanje uveljavljenih, v stroki preizkušenih strokovnih spoznanj v zvezi s sodobno slovensko kratko prozo v šolsko prakso.

Viri

- BLATNIK, Andrej, 2000: *Zakon želje*. Ljubljana: Študentska založba.
- GLAVAN, Polona, 2004: *Gverilci*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
- JANČAR, Drago, 1992: *Pogled angela: trinajst zgodb*. Ljubljana: Mihelač.
- NOVAK, Maja, 1996: *Zverjad*. Ljubljana: CZ.
- KOVAČIČ, Lojze, 1993: *Zgodbe s panjskih končnic*. Ljubljana: MK (Nova slovenska knjiga).

Literatura

- APPLEYARD, J. A., 1990: *Becoming a reader: the experience of fiction from childhood to adulthood*. New York: Cambridge University Press.
- JUVAN, Marko, 1995: Slovenska literatura, postmodernizem, postkomunizem in nacionalna država: iz 80. v 90. leta. *31. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 123–39.
- KORON, Alenka, 2006: Intertekstualnost, rewriting in samocitiranje: Zgodbe s panjskih končnic Lojzeta Kovačiča. Irena Novak Popov (ur.): *Slovenska kratka pripovedna proza, Obdobja 23*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 149–161.
- KRAKAR VOGEL, Boža, 2004: *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.
- SAKSIDA, Igor, 2006: Komunikacijski pouk književnosti. *Otrok in knjiga* 33/67. 46–49.
- ŽBOGAR, Alenka, 2002: *Kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- ŽBOGAR, Alenka, 2007a: Za dejaven pouk književnosti. *Jezik in slovstvo* 52/1. 55–66.
- ŽBOGAR, Alenka, 2007b: *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi*. Ljubljana: ZRSŠŠ.
- ŽBOGAR, Alenka, 2006: Problemsko-ustvarjalni pouk kratke proze. *Slovenska kratka pripovedna proza, Obdobja 23*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 645–653.